

УДК 821.162.2.09 Старицький
УДК 821.162.1 Сенкевич

Вікторія МАРЦЕНІШКО

ПРОСВІТНИЦЬКА ІДЕОЛОГЕМА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІФОНІЇ ІСТОРИЧНИХ ТВОРІВ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО І ГЕНРІКА СЕНКЕВИЧА

У статті здійснено спробу простежити зв'язок творчості Михайла Старицького і Генріка Сенкевича з традиціями просвітництва. Увага звертається на своєрідність авторської рецепції: наслідування ідейно-філософської системи просвітництва відбувається переосмислено. Результати дослідження історичної романістики Михайла Старицького і Генріка Сенкевича дозволяє визначити особливості їхньої творчої манери. Показано глибинний зв'язок письменників із національною художньою традицією (українською і польською відповідно), а також суспільною думкою і літературним життям доби.

Ключові слова: просвітництво, ідеологема, поліфонія, історичні твори, традиція, рецепція, система, світогляд, контекст, стиль.

Постановка проблеми. Незважаючи на усю індивідуальність і неповторність ідейно-художньої структури, творчість М. Старицького і Г. Сенкевича, як і будь-якого митця, не відбувалася в художньому вакуумі, не була відокремленою від тенденцій світового літературного і суспільного процесів. Спостереження над літературною спадщиною письменників дозволяють констатувати не лише глибоку закоріненість їхньої творчості в національний культурний ґрунт, а й міцний зв'язок із мистецьким контекстом.

Цілком очевидно, що всебічна і ґрунтовна обізнаність письменників із попередніми літературними традиціями дає об'єктивні підстави дослідникам визначати в їхній творчості впливи багатьох художніх систем та ідейно-філософських концепцій. Такий підхід дозволяє констатувати складність стосунків М. Старицького і Г. Сенкевича з різноманітними художніми традиціями, які відбувалися подекуди як у режимі свідомого та несвідомого наслідування,

так і діалогу. Відтак для дослідження творчості автора та для уможливлення історико-літературних і теоретико-літературних висновків загального плану аналіз цих стосунків є безперечно важливий. Залишається додати, що ця тема є надзвичайно об'ємною, а тому не може бути повністю представлена в межах цієї роботи і претендувати на вичерпаність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що вже декілька поколінь дослідників зверталось до оцінки цікавих і репрезентативних постатей літературного життя ХІХ століття – М. Старицького і Г. Сенкевича, характеризуючи їх у дусі критеріїв культурно-історичного чи соціологічного методів, проблема світогляду письменників потребує дальшого осмислення. Адже донедавна вказана проблема лише принагідно згадувалася в дослідженнях, найчастіше – фрагментарно, неповно. У працях радянського періоду можна помітити явну схильність до вульгаризації світоглядних характеристик митців [див., наприклад: 1, 3 – 5; 2, 4 – 7 та інші]. Така специфічна чи обмежена увага до світогляду митців частково зумовлена тим, що їхня творча спадщина справді викликає різні, часом контрверсійні судження. Мав слушність польський учений С. Папе, коли, аналізуючи величезний масив критичної літератури про Г. Сенкевича, зокрема і про стильову специфіку його творів, зробив такий висновок: «Отож, ми бачимо, що, незважаючи на суперечливі судження, оскільки одні традиційно вбачають у ньому реаліста, інші підкреслюють більше казковий аспект історичного бачення, Сенкевич як митець із честю витримує нову хвилю ревізії. Навіть для ревізорів (дослідники, які переосмислюють літературний спадок Сенкевича. – В.М.) як митець він є визнаною величиною, один із першорядних у нашій літературі. Заново «відкрити» Сенкевича потрібно, відповідно, як ідеолога» [3, 109 – 110]. Дійсно, доконечна недослідженість світогляду Г. Сенкевича ускладнює проблему сприйняття його творчості в цілому та історичних романів зокрема. Схожі проблеми дослідження світогляду маємо й у випадку зі М. Старицьким.

Мета статті: дослідити зв'язок творчості Михайла Старицького і Генріка Сенкевича із просвітницькою традицією, що дає можливість наочно продемонструвати багатство української і польської літератур.

Виклад основного матеріалу. Становлення світогляду М. Старицького і Г. Сенкевича було тісно пов'язане не лише з конкретно-

історичними умовами часу, а й з обставинами особистого життя. «Джерела саме такої вдачі, таких особистісних якостей митця можна і треба шукати спочатку в біографічних аспектах, в обставинах навчання й виховання, в т.ч. й родинного, що у випадку зі Старицьким проявилось дуже виразно. Ті ж основи світогляду, той усвідомлений український патріотизм і така ж усвідомлена глибока релігійність ... кореняться саме в обставинах дитинства, юності, освітніх шляхів» [4, 31]. Справді, визначальну роль у формуванні світогляду і М. Старицького, і Г. Сенкевича відіграли родинне середовище, інтелектуальна й суспільно-політична атмосфера, в якій вони жили і творили.

Думка про те, що у творчості М. Старицького і Г. Сенкевича наявні елементи просвітницької парадигми, характерної для літератури XVIII ст., не є унікальним відкриттям. Виразна поліфонія творчості М. Старицького і Г. Сенкевича часто містить просвітницьку ідеологему. Захоплення і пропагування М. Старицьким і Г. Сенкевичем просвітницьких ідей, які для них стали своєрідною альтернативою можливого політичного, не революційного вирішення суспільних проблем. Бажаючи на краще змінити навколишній світ, просвітники великого значення надавали саме освіті й вихованню, проте Д. Наливайко зазначає, що під «просвітою» «розуміли не тільки поширення освіти, знань, а й «просвіту умів» у плані громадянського й філософсько-морального виховання, утвердження «істинних» ідей, світогляду на противагу «хибним ідеям», лжі й забобонам старого феодального світу» [5, 368]. Звичайно, просвітництво не стало визначальним фактором світогляду письменників, проте відіграло неабияку роль у формуванні світоглядних орієнтирів митців як необхідна умова прищеплення суспільству моральних норм [дет. про це див.: 6, 244]. Письменники прагнули розв'язати питання вибору людством шляхів розвитку – цивілізація як розумове, наукове осмислення буття чи орієнтація на життя «природної» людини. Вирішуючи цю дилему, митці виходили на просвітительську тезу, що лише в розумно організованому суспільстві «природна людина стає цивілізованою» [7, 7]. Відтак завдання інтелігенції як духовного провідника полягає в тому, щоб допомогти народові здобути знання, розвинути його можливості, підняти на вищий щабель розвитку, а також у його захисті та опці. Важливі міркування щодо актуальної ролі інтелігенції в житті свого народу, про безпеку

їхнього розриву наводить М. Старицький у листі до Д. Мордовця: «Кажете, що наша інтелігенція одірвалась од народу; якщо так, то перва й найважніша повинність її – злитись з народом, стати в голові його ... Мені здається, що українофіли і єсть та істинна інтелігенція, яка хоче засунути ту прірву, що лягла між народом і нами, і стати на послугу народові, з'єднавшись з ним і думкою, й словом. Отож я стверджую, що у нас уже зародилась, хоча й мало, а своя-таки порозуміла інтелігенція...» [8, 454]. Названі просвітницькі елементи можна вичленувати також із художнього доробку митця, зокрема й у трилогії «Богдан Хмельницький». Хоча ці елементи виявляються тут помітно менше, ніж інші теми й мотиви, проте відіграють неабияку роль, оскільки їхнє джерело міститься у світогляді митця. Привертає увагу порушена в романі тема освіти, конкретно – козацьке навчання і виховання, основане на національних традиціях і православній вірі. М. Старицький, обґрунтовуючи провідну роль козацтва в історії України, прагнув якомога переконливіше і різногранніше в художньому плані зобразити козаків. Будучи прихильником ідей просвітництва, він зображував козаків людьми інтелектуальними, такими, які шанували освіченість, знання, прагнули до розумового вдосконалення. Показовим прикладом наведеної думки може бути стисла розмова Хмельницького з сином Тимошем, котрого батько «відсилав в науки»:

«– Я козаком хочу быть, а не дьяком.

– Дурней в козаки не принимают, дурнями только тыны подпирают...» [9, 25].

Детальніше цей нюанс проблеми, котрий мав ще й дискусійний підтекст, знаходить втілення у діалогії про гетьмана Мазепу і його роздуми про інтелектуально-духовні можливості козаків [див., напр.: 7, 124]. Отже, хоча тема освіти не була наскрізною у творчості Старицького, проте й поза увагою письменника також не залишилася, оскільки базувалася на козакофільських і християнських світоглядних ідеалах митця.

Подібно до М. Старицького Г. Сенкевич неодноразово і в публіцистиці, і в оповіданнях наполягав на активному втручанні не лише інтелігенції, а в першу чергу поміщиків у справи народу (тобто селян), з метою завоювати їхню довіру і захистити від зростаючого гніту. Досить яскраво просвітницьку основу гуманізму Г. Сенкевича

розкривають його роздуми про необхідність створення в селах при-тулків для знедолених дітей: «Земля повинна покращувати людей, а люди землю», – сказав один із великих мислителів нашого часу. Це велика правда. Людей виправляє земля, тобто праця і природа. Уявімо собі дитину, народжену в отруєній міській атмосфері, у темних трактирах, серед шуму і злочинів, темну, зіпсовану, з ранніх років заохочену прикладом дорослих до лихого, здичавілу, ледачу – уявімо собі таку дитину, вирвану із цих пекельних умов і перенесену раптом у чисту атмосферу сільських полів і лісів, на лоно тихої і спокійної природи. Вона не знала опіки, тут знаходить опіку; вона не знала праці, тут знаходить працю; вона не знала молитви, тут знаходить молитву. Там на кожному кроці вона зустрічалася з дияволом, тут на кожному кроці зустрічається з Богом. Вранці у місті її будили зі сну прокляття злочинців, тут її будить спів пташок. Увечері в місті її присипляла горілка, тут після молитви її заколисує шум лісових сосен, який сам здається молитвою і який кожному незіпсовану чи не зовсім огрубілу душу переповнює довірою і спокоєм» [10, 189 – 190]. Кожна висловлена тут думка: і прив'язаність до землі, й ідеалізація сільського життя, і осуд урбанізації, і навіть сентиментально-релігійний пафос цих певною мірою наївних роздумів – усе тут говорить про Сенкевича-філантропа, що виступає з позицій просвітницького і патріархального гуманізму.

Вияв гуманізму Г. Сенкевича можна також помітити на багатьох сторінках книги «Листів з подорожі», особливо це стосується його розповіді про трагічну долю корінних жителів Америки – індіанців. Письменник піддає гострому осуду популярну в той час расову теорію вчених про неспроможність індіанців сприймати досягнення сучасної цивілізації, зумовлену їхньою розумовою, фізичною, моральною неповноцінністю. Митець справедливо зауважує, що індіанські племена давно заснували досить розвинуту цивілізацію і могли б піднятися на вищий щабель розвитку нової, «якби ця наша цивілізація не винайшла більш простий шлях: замість того, щоб підтримувати і допомагати слабшим, вона вбиває їх» [10, Т.XLI, 146, 147]. Американські газети, констатує письменник, переповнені повідомленнями, які сприяють поширенню расової ненависті, нетерпимості. У той час, як у столиці США індіанців змушують час від часу брати участь у філантропічних маскарадах, на околицях не

припиняється проти них безпощадна війна-вимищення [10, Т.XLI, 139]. У цих роздумах прозаїка про трагічну долю підкорених індіанських племен знову звучить прихований осуд сучасної цивілізації, яка прирікає племена на поступове, ще більш болісне, принизливе вимищення. «Зрештою, які ці апостоли цивілізації, з якими він (індіанець. – В. М.) зустрічається? – запитує Г. Сенкевич, розвінчуючи вигадки расистів. – Спочатку купець, який обманує його; потім авантюрист, який здирає з нього скальп; потім трапер, котрий полює перед його вігвамами на буйволів, основу харчування червононошкірих; нарешті, американський урядовий комісар з папером, на якому між рядками написано: *Mane, tekel, fares!* – для усього племені» [10, Т.XLI, 144]. Недивно, говорить Г. Сенкевич, що, зіткнувшись із такими благодіяннями цивілізації, котра наділяє всіх їх горілкою, віспою й сифілісом, індіанці захищаються від неї і гинуть. Як бачимо, саме антипатія письменника до сучасної йому цивілізації, зумовлена ідеалізацією зниклого патріархального життя, посилювала його співчуття до індіанців, до «простих дітей природи».

Такими настроями смутку за ідеальним минулим сповнена вся без винятку публіцистика Г. Сенкевича, навіть його знамениті «Листи з подорожі». Щоправда, в «Листах з подорожі» переважає критика гендлярських звичаїв, англійського парламентаризму, американського способу життя, французької демократії і т.д. Але не треба забувати, що для письменника це були лише грані чужого життя і що він міг судити про них більш неупереджено, аніж про Польщу, палка любов до якої інколи змушувала його «не помічати» вади польського суспільства. Більше того, та сама патріархальна упередженість, котра заважала йому бачити справжню сутність багатьох явищ польського життя, робила його більш прискіпливим і суворим критиком нового укладу європейського життя останньої чверті XIX ст. Сам по собі цей факт, як і багато інших, може розглядатися як вияв гуманізму митця, оскільки він виступає із загальнолюдських позицій. Щоправда, найчастіше в центрі уваги Г. Сенкевича опиняються ті верстви суспільства, значний відсоток яких складали вихідці зі збіднілої шляхти.

Таким чином, гуманізм у творчості М. Старицького і Г. Сенкевича, яким би відносно обмеженим він не був в останнього, має в їхній творчості величезну роль. Він, по-перше, є основною за-

гальнодемократичних позицій, котрі як елемент світоглядної й ідейно-естетичної системи письменників відіграють важливу роль. По-друге, досить часто, особливо у випадку М. Старицького, їхній гуманізм виступає на передній план і займає основоположне місце, часто домінуючи над усіма позиціями.

Як бачимо, пошук нових суспільних сил, здатних подолати проблеми українського і польського суспільства, а у випадку останнього ще й замінити шляхту, яка втрачала свої позиції в політичній боротьбі, поступово привели М. Старицького і Г. Сенкевича до усвідомлення селянства соціальною основою національної єдності. Саме з визнанням важливої ролі селянства в житті своєї нації і держави був пов'язаний інтерес митців до проблем села, що знайшло своє вираження в опозиції місто / село, у ствердженні облагороджуючого впливу землі, праці (див., хоча б, повість М. Старицького «Байстрия»; наведені цитати вище). Звідси і фольклорно-етнографічні дослідження М. Старицького, мета яких значною мірою була зумовлена прагненням зберегти і возвеличити духовні цінності свого народу і показати його героїчне минуле. На цю прикмету звернули увагу сучасні теоретики модернізації, котрі констатують той факт, що невирішеність національного питання багато в чому стимулювала, використовуючи наукову термінологію, появу «новаторськи орієнтованих і націлених на створення умов для процвітання переконань і установок» або «позитивної ментальної моделі» [11, 257].

Просвітницький складник, як правило, вводиться у творах М. Старицького і Г. Сенкевича за допомогою голосу однотипного персонажа, найчастіше героя-наратора: гетьман Богдан Хмельницький в однойменній трилогії і князь Єремія Вишневецький у романі «Вогнем і мечем». Усі ці персонажі-батьки мають спільну атрибутику: старший вік, модус світобачення і поведінки класичного лицаря. Атрибутика цих образів визначають їхню функцію у творах. Відомо, що архетип батька передусім має значення досвіду духовного, що передається від старшого покоління до молодшого. Невід'ємний складник батьківства, мудрість і виваженість, посилюється семою похилого віку. Їхній голос – це своєрідний рупор ідей ідеалізованого способу мислення, це певний ціннісний орієнтир, яким обов'язкового випробовуються центральні теми творів. Саме в уста Вишневецького вкладені Г. Сенкевичем слова про очікувану

Божу кару за гріхи шляхти, за втрату колишньої слави й добродетля, слова про здійснення апокаліптичних пророцтв і наближення страшного суду.

Вирішальне значення для розуміння образу Вишневецького має драматична сцена важкої боротьби князя з самим собою перед образом розп'ятого Христа, в якій легітимізується вся його діяльність. Князь не менше за Хмельницького гоноровий і ображений наказом влади, котра поставила над ним, над польським військом бездарних воєначальників. Його амбіції зачеплені, необхідно зробити вибір: або покоритися безглуздому розпорядженню польської влади і водночас примиритися з думкою про неминучість падіння Речі Посполитої, або, діючи наперекір владі, спробувати врятувати вітчизну. Шляхта з військами сама йшла до нього, наділяючи його фактично владою головнокомандувача. Князь усвідомлював, що тільки він ще може відвернути катастрофу. Але і Хмельницький, на думку Яреми, також прикривався суспільним благом і задля нього руйнує велич Речі Посполитої. Чи не те ж саме й він, Вишневецький, хоче зробити? «Найгірший ворог – не Хмельницький, а внутрішній нелад, а сваволя шляхти, нечисленність і безкарність війська, бурхливість сеймів, чвари, розлади, безладдя, недоумство, користолоубство й недисциплінованість, недисциплінованість передусім! Дерево гине і трухлявіє зсередини. Минає трохи часу, і перша буря валить його, але злочинець той, хто до цього руку докладе, проклятий той, хто приклад подасть, проклятий він і діти його до десятого коліна!» [12, 523 – 524]. Усвідомивши це, князь Ярема змирився. Польський письменник Болеслав Прус вказував на доволі дивний вибір князя, претендента на роль рятівника вітчизни, оскільки з двох рішень той вибрав, на його думку, найбезглуздіше [13, 238]. Саме у плані морального протиставлення, а не в порівнянні дійсного історичного значення Хмельницького і Вишневецького розкривається суть їхніх образів.

Емоційна сцена роздумів-вагань допомагає перетворити образ князя Вишневецького з пасивно-етичного символу минулого, відносно якого повинне оцінюватися теперішнє, на активного обвинувача, що не може і не хоче примиритися з моральною корозією сучасного польського суспільства. Розсудливі, виважені міркування князя допомагають письменникові висловити думку про духовний

занепад суспільства. Адже, на його думку, очевидним наслідком моральної та духовної анархії буде політичний безлад, а потім – диктатура, що є найстрашнішим нехтуванням надбань усіх попередніх поколінь.

На противагу до роману Г. Сенкевича, М. Старицький виписує в трилогії численні картини й епізоди, котрими прагне аргументовано заперечити звинувачення українців у жорстокості й варварстві, творить інший, цивілізований, європейський образ України. Зображуючи українське суспільство того часу, М. Старицький переконливо показує його високоморальним і духовним, наголошує на глибоких і міцних національних традиціях суспільного буття, культури, віри. У зв'язку з цим привертає увагу розмова між Богданом Хмельницьким і шляхтичем Случевським, в якій порушується проблема конфліктів між українцями і поляками: «Пан Случевский расспрашивал между тем Богдана о его происхождениях, не скрывая от части своих шляхетских симпатий и удивляясь нелепым претензиям козаков, неумению их ладить с могущественными панями, которые все-таки внесли свет в эти дикие края. Богдан, зная политические убеждения своего дальнего родича, не желал с ним вступать в бесконечный спор, а заметил лишь между прочим уклончиво:

– Эх, свате, свате! Не мы идем на погибель шляхетству, а вы!

– Как так? – вытарашил глаза Случевский.

– А так. Недомыслящее шляхетство и его однодумцы желают повернуть весь вольный народ в рабство, в свое быдло, а ведь этот народ есть споконвечный господарь и рабочая сила этой земли» [9, 424].

Наведений діалог є виразною ремінісценцією з романом Г. Сенкевича: розмова Хмельницького і Скетуського про козацьке повстання, що є принципово важливою для розуміння історіософської концепції твору. Фактично, молодий шляхтич читає гетьману строгу нотацію, мотиви якої відображають головні постулати шляхетської ідеології. На початку розмови Хмельницький вказує, що правда, не досить чітко, на гноблення шляхтою селян, однак поляк на це відповідає наступним чином: «Если допустим, что это правда, то кто тебе, гетман, поручил суд и расправу. Ты увлекаешься гордостью и жестокостью. Суд и наказание ты должен предоставить Богу... Если бы даже все шляхтичи и князья были изверги, что впрочем неправда, то судить их может лишь Господь на небесах и

сеймы на земле, но не ты, гетман» [12, 194]. Гетьман натомість не може достойно відповісти Скшетуському і лише п'є горілку або хапається за ніж. Таким чином, повстання проти шляхетських звичаїв, усталеного шляхетського порядку подається в дусі сарматизму як величезний гріх, після якого Хмельницький не міг сподіватися на помилування небесного суду. Гетьман у романі боїться своєї величі, розгублений перед розмахом «бунту».

Український белетрист (на відміну від Г. Сенкевича) намагається уникати ідеалізації своїх героїв, зокрема й Хмельницького. Письменник прагнув репрезентувати об'єктивну картину формування рушійних сил державотворення, показати роль і місце гетьмана в цих подіях. Тому багатогранний образ Хмельницького як людини, як воїна і лідера нації вирізьблюється у творі не лише авторською оцінкою, характеристикою з уст козаків, селян, рідних, самохарактеристикою, а й у порівнянні з персонажами протилежного табору, наприклад, із князем Єрмією Вишневецьким.

Висновки. Таким чином, можна констатувати наявність елементів просвітницької парадигми у творчому доробку М. Старицького і Г. Сенкевича (наприклад, прагнення свободи, рівності, освіти, проблема виховання, становлення особистості, руссоїстська теза про первинність доброго начала в людині), які вони модифікували відповідно до свого світогляду і естетики. Тому їхня творчість постала як своєрідне поєднання двох начал – загальноєвропейського і національного, дворянського і простонародного, поєднання традицій і новітнього поступу стало для них провідним суспільним ідеалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горский И. К вопросу о мировоззрении Г. Сенкевича / И. Горский // Ученые записки института славяноведения. Академия наук СССР. – М., 1960. – Т. XXI. – С. 3 – 52.
2. Скрипник І. М. П. Старицький / І. Скрипник // Старицький М. Вибрані твори / М. Старицький. – К., 1954. – С. 4 – 7.
3. Papée S. Sienkiewicz wielki czy mały? / S. Papée. – Kraków, 1948.
4. Поліщук В. Художня проза Михайла Старицького: [монографія] / В. Поліщук. – Черкаси: Брама, 2003. – 376 с.

5. Наливайко Д. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. / Д. Наливайко. – К.: Основи, 1998. – 578 с.
6. Попадинець О. Просвітницькі тенденції в історичних романах В. Скотта і М. Старицького / О. Попадинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць) / Відп. ред. І.В. Сабадош. – Ужгород, 2011. – Випуск 16. – С. 244 – 248.
7. Старицький М. Молодсть Мазепи. Руїна / Передм., упорядкув. та наук. ред. Н.В. Левчик. – К.: Укр. Центр духовн. культури, 1997. – 984 с.
8. Старицький М. Оповідання, статті, листи / Старицький М. Зібрання творів: У 8 т. / М. Старицький. – К.: Дніпро, 1965. – Т.8. – 751 с.
9. Старицький М. Богдан Хмельницький / Старицький М. Зібрання творів: у 8 т. / М. Старицький. – К.: Дніпро, 1965. – Т.5, кн.1. – 721 с.
10. Sienkiewicz H. Dzieła. Wydanie zbiorowe: V 20 t. / Pod red. J. Krzyżanowskiego. – Warszawa, 1948 – 1955. – Т.18. – 210 s.
11. Фэйрбенкс М. Преобразау сознание нации: о ступенях, ведущих к процветанию / М. Фэйрбенкс // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу: антология / Под. ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. – М.: Московская школа политических исследований, 2002. – С. 252 – 272.
12. Сенкевич Г. Вогнем і мечем: у 2 т. / Г. Сенкевич; пер. з польс. Є. Литвиненка. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Т. 1. – 544 с.
13. Prus B. Ogniem i mieczem Sienkiewicza / B. Prus // Kraj. – 1884. – №28. – S. 2 – 7.

Одержано редакцією – 20.10.2015

Прийнято до публікації – 10.12.2015

Summary. *Martsenishko V. Enlightenment ideologem as element of polyphony of Mykhailo Starytsky's and Genrik Senkevich's historic literary works.* The attempt of following links of Mykhailo Starytsky's and Genrik Senkevich's literary works with Enlightenment traditions is proposed in the article. The attention is paid to peculiarity of author's reception that is repetition of the Enlightenment idea and philosophic system is reinterpreted. The results of Mykhailo Starytsky's and Genrik Senkevich's historic novels studying permit to determine features of their literary manners. Deep connections of writers with national literary traditions (accordingly the Ukrainian and the Polish), social or public opinion and literary life of epoch are illustrated.

Key words: *ideology, polyphony, historic novel, tradition, reception, system, philosophy, context, style.*